

RIJEČ**GRAČANIČKI GLASNIK**
časopis za kulturnu
historijuBroj 37, godina XIX
maj, 2014.

© Monos 2014

Svakodnevni život u Bosni i Hercegovini na fotografijama Františka Franje Topića – nekoliko godina prije početka Prvog svjetskog rata

Mr. sc. Lebiba Džeko

O svakodnevnom životu ljudi u Bosni i Hercegovini na početku XX stoljeća postoje brojna svjedočanstva. Bilo da je riječ o putopisima velikog broja putopisaca koji su opisivali život ljudi i izgled zemlje ili brojnim naučnim i stručnim radovima koji se odnose na gotovo sve aspekte života ljudi na ovom području, mi danas raspoložemo velikim brojem podataka o tome kako se živjelo u Bosni i Hercegovini neposredno prije početka Prvog svjetskog rata. Veoma značajna svjedočanstva o vremenu i ljudima dobili smo i uvidom u izvjestan broj fotografija koje su snimljene početkom XX stoljeća u Bosni i Hercegovini. Velika kolekcija fotografija na staklenim negativima, oko 5000 komada, koje su nastale u XIX i početkom XX stoljeća danas se čuva u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine i to u Odjeljenju za etnologiju, Odjeljenju za arheologiju i Odjeljenju za prirodne nauke. Fotografije su tematski podijeljene i na njima su predstavljene različite teme od arheoloških lokaliteta, do ljudi u svakodnevnom životu, njihovih nošnji, običaja i sl. Često se kaže da fotografija može nekada dati više podataka od riječi, u što smo se mogli uvjeriti mnogo puta razgledajući stare i požutjele fotografije na raznim izložbama ili privatnim kolekcijama.

RIJEČ

Autor najvećeg broja fotografija nastalih u austrougarskom periodu u BiH je František Franjo Topić, Čeh po porijeklu, koji je kao službenik austrougarske države bio postavljen u Zemaljskom muzeju BiH kao bibliotekar, fotograf, tajnik i arhivski činovnik.¹ František Topić je bio prvi bibliotekar i upravnik Biblioteke Zemaljskog muzeja, u kojoj je radio sve do 1913. godine, nakon čega obavlja poslove sekretara i fotografa do 1916. godine. Kroz 31 godinu, koliko je živio i radio u Bosni i Hercegovini, najviše se angažirao na polju fotografije, za što je dobio, na prijedlog Zemaljske vlade, i "Zlatni krst za zasluge" 1903. godine, a smatra se da je zajedno sa Antonom Schädlerom bio najznačajniji fotograf austrougarskog perioda u Bosni i Hercegovini.² Dio ove kolekcije fotografija snimljen je tokom njegovog radnog vijeka kojeg je proveo u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine.

Posmatrajući danas fotografije koje je snimio František Topić, možemo evidentirati na koji način i uolikoj mjeri se izmijenio određeni prostor, način života ljudi, možemo ustanoviti da su se neki običaji transformirali, a određene događaje i situacije možemo vidjeti samo na ovim fotografijama.³ Na fotografijama koje je snimio od 1912. do 1914. godine, a koje predstavljamo u ovom prilogu, vidimo uglavnom obične ljude, odjevene po tadašnjem "adetu", njihovo okupljanje na trgovima, u haremima džamija, na procesijama, na sportskim takmičenjima itd. Jedna od naglašenih osobina Topićevih fotografija je životnost i neposrednost, koja je posebno prepoznatljiva u situacijama kada bi slikao

prizore iz svakodnevnog života. Fotografirao je ljude dok nose na leđima ovna za kurban, prodaju robu u dućanima ili na pazaru, dok razgovaraju, toče vodu ili dok se odmaraju.

U opisivanju svakodnevnog života ljudi nije uvijek nužno postavljati stroge vremenske okvire jer promjene u svakodnevnom životu dolaze spontano kroz duži vremenski period, osim u ekstremnim slučajevima prozrokovanim ratovima, prirodnim nepogodama i sl. koje su vidljive nakon kraćeg vremenskog perioda. Međutim, čak i u slučaju naglih i brzih promjena prepoznatljive odlike svakodnevnog života se najčešće zadržavaju.

U drugom desetljeću XX stoljeća Bosna i Hercegovina i njeni gradovi imali su odlike evropskih gradova, ali i vrlo izražene karakteristike prethodnog osmanskog perioda koje su postojale u Bosni i Hercegovini kao najisturenijoj pokrajini Osmanskog carstva. Međutim, stanovništvo koje je sa poduzretnjem i odbojnošću prihvatilo dolazak Austro-Ugarske Monarhije u Bosnu i Hercegovinu, početkom druge decenije XX stoljeća sve više prihvata elemente srednjeevropske kulture i uvodi ih u svoju svakodnevnicu. Tako npr. na fotografijama Franje Topića koje prikazuju grupe ljudi iz ovog perioda uvijek primjećujemo ljude koji su odjeveni prema tradicionalnim modelima i one koji su prihvatili dosta elemenata evropske mode. Takav primjer imamo na fotografiji snimljenoj u haremu Begove džamije gdje su muškarci odjeveni i u odijela i obuću evropskog tipa, ali i u čakšire i fermene koji su se nosili još u osmanskom periodu.

Neosporno je da odijevanje kao i svaka druga kulturna pojava, nije bilo odvojeno od opštih civilizacijskih strujanja. Stil i način odijevanja različitih društvenih slojeva, vrste materijala kroj i ukras bili su podjednako uslovljeni geografskim i klimatskim osobenostima tla, društveno-ekonomskim, političkim, vjerskim i kulturnim prilikama, a s tim u vezi i sa načinom života određenih etničkih

1 František Topić, rođen je u Dražkovicama u Češkoj 1857. godine, umro je u Pragu 1938. godine. (U nekim dokumentima spominje se i pod imenom Franz Topić.)

2 N. Marušić, *Istorija fotografije u Bosni i Hercegovini do 1918.*, Tuzla 2002.g. str. 40

3 Npr. izložbene postavke Odjeljenja za etnologiju nakon izgradnje paviljona Zemaljskog muzeja možemo vidjeti samo na ovim fotografijama. U izučavanju muzeologije u Bosni i Hercegovini ove fotografije nam predstavljaju izvanredan dokument.

grupa.⁴ Historijski kontekst i prilike u kojima se živjelo u mnogome su uslovljavale i način odijevanja. Za Františka Topića je nošnja i način odijevanja bosanskih ljudi predstavljalo nepresušan izvor inspiracije. Tokom svog dugogodišnjeg rada fotografisao je više stotina fotografija na kojima su predstavljeni ljudi odjeveni u različitim prilikama i na različitim mjestima. Topić je slikao kada je bio u prilici kako gradsku i seosku nošnju, tako i nošnje pripadnika različitih konfesija.

Današnji izgled gradova, sela, objekata te čitavih krajolika koje je svojevremeno snimio Franjo Topić umnogome se razlikuju od onog koji vidimo na njegovim fotografijama. Radi toga ove fotografije predstavljaju izvor saznanja stručnjacima različitih profila u njihovim istraživanjima i rekonstrukcijama objekata i naselja. Pogled sa Starog mosta u Mostaru, crkva u Blažuju, ulica na Palama neke su od fotografija na kojima se vidi koliko se promijenio izgled određenog mjesta, koliko se objekata izgradilo u njihovoj okolini, često i bez urbanističkih planova i – mora se reći kako su prvobitni izgled i okolina prikazanih mjesta bili potpuno u skladu sa prirodom i potrebama ljudi.

František Franjo Topić je svoj cijeli radni vijek vezao za Bosnu i Hercegovinu, prije svega za Sarajevo. Ne postoji nijedan segment života kojeg Franjo Topić nije ovjekovječio tokom svog dugogodišnjeg rada.

Zanimljiva je njegova potreba da se kontinuirano vraća na ista mjesta i fotografiše promjene koje se događaju kao da je želio kroz fotografije reći da vrijeme neumitno teče i da je sve podložno promjenama. Uz vrlo široki tematski i motivski raspon na

ovim fotografijama je prošlost istovremeno zaustavljena i živa.

Stručnjaci za fotografiju Topićev rad ocjenjuju kao izrazito uspješan, kako u pogledu tehnologije koju je koristio a koja je u to vrijeme bila savremena, a njegova izrada staklenih negativa izuzetno kvalitetna i postojana. Svakodnevnica ljudi u Bosni i Hercegovini koju nam je predstavio donijela je mnoštvo informacija etnolozima, arhitektima i istoričarima. Kako smo vidjeli kroz nekolicinu prikazanih fotografija iz svakodnevnog života ljudi, period koji je prethodio Prvom svjetskom ratu nije nagovještavao događaje koji će uslijediti. Održavali su se različiti skupovi, sportska takmičenja a ljudi tog vremena stvarali su promjene koje su se ticale ne samo fizionomije urbanih i ruralnih naselja već i načina života i svakodnevnice ljudi u Bosni i Hercegovini.

Literatura

1. Bajić Svetlana, *Gradski kostim u Bosni i Hercegovini na razmeđu dva vijeka*, IZMEĐU, *Kultura odevanja između Istoka i Zapada*, Beograd, 2012. Str. 124-130.
2. Beljkašić Hadžidedić Ljiljana, *Gradske nošnje u Bosni i Hercegovini u 19. vijeku*, Sarajevo, 1996.
3. Džeko Lebib, *Sarajevo između dvije carevine*, Sarajevo, 2007.
4. Kreševljaković Hamdija, *Sarajevo za vrijeme austrougarske okupacije (1878-1918)*, Sarajevo, 1969.
5. Kruševac Todor, *Sarajevo pod austrougarskom upravom, 1878-1914.*, Sarajevo, 1960.
6. Marušić Nikola, *Istorija fotografije u Bosni i Hercegovini do 1914. godine*, Tuzla 2002.
7. Younis Hana, *Svakodnevni život u Sarajevu u doba Topal Osman-paše (1861-1869)*, (u rukopisu), Sarajevo, 2006.

4 Bajić Svetlana, *Gradski kostim u Bosni i Hercegovini na razmeđu dva vijeka*, IZMEĐU *Kultura odevanja između Istoka i Zapada*, Beograd, 2012.,124-130

Na sarajevskoj čaršiji, 1912. g. (inv. br. poz. 371; inv. br. neg. 2507)